

Weggaan

Heel wat jaren geleden poetste ik met twee kleine kinderen op Schiphol aan mijn zij de tranen uit mijn ogen bij het afscheid nemen. We gingen immers voor lange tijd. Zou mijn vader nog leven straks, mijn moeder? Wat laat ik achter? Waar ga ik heen? Het is een ervaring die ik niet licht vergeten zal, die zoveel anderen ook hebben als ze vertrekken. Kan ik je wel missen, zoveel dagen, zoveel weken? Zullen we elkaar in gezondheid weer zien? In de voorbereiding op zaterdagmorgen voor deze vieringen klonken ook ervaringen met vertrek: plotseling je werk verliezen. Weg willen gaan, omdat het niet meer gaat, moeten verhuizen, kinderen die de deur uitgaan. Allemaal "weggaan". het thema vandaag. Weggaan dat zo aangrijpen kan, als de toekomst ongewis is. Maar ik moet ook aan de vluchtelingen denken: al deze mensenmassa's die voor mij haast te groot zijn om aan te kijken, die voor anderen personen zijn, met een naam en een gezicht. Hoe totaal anders moet het zijn: in ónvrijheid weg te gaan dan in vrijheid.

Het verhaal over Egypte dat we gelezen hebben is een verhaal dat begint met: "dit zijn de namen". Het gaat ook over angst en een vreemde spagaat waarin we samen kunnen komen te zitten. Het is het begin van de Uittocht uit Egypte, waardoor de bevrijdingstheologie zich liet inspireren. Romero en Dom Helder Camara. Die de basisbeweging een fundament gaf eerst tegen de regimes van Latijns Amerika in om van daaruit over te waaien naar Europa om hier van alles in beweging te brengen in de kerken en erbuiten. Terwijl ook toen Obama president werd in Amerika in heel wat zwarte kerken uit het Exodusverhaal werd gelezen. "Remember, we were slaves" waren woorden die velen op dat moment diep moeten hebben ontroerd. Het geloofsverhaal van de bijbel met die beweeglijke godsnaam "Ik zal er zijn" die zo'n nooit gedachte beweging in de dagelijkse wereld van mensen kan zijn moet in veler oren wel als ongelooflijk geklonken hebben. alsof het het verhaal is van een andere god. Dat bevrijdingsverhaal begint bij de lezing van vandaag.

Jozef die ooit door zijn broers verkocht, aan het Egyptische hof graanschuren bouwde om tot over de grenzen en in de verre omgeving mensen van voedsel te voorzien, leefde al 400 jaar niet meer. Er komt een nieuwe koning staat er, die hem niet gekend had.. Een farao die geen naam behoeft in de tekst, want farao's zijn er altijd. En een groeiend nageslacht van Hebreërs, uit de broers van Jozef, die wel alle 12 bij name worden genoemd, is er ook. Zij werden talrijker en talrijker wordt gezegd. Eerlijk gezegd werden het er veel te veel. En de koning is in spagaat. Want aan de ene kant zijn het er teveel en aan de andere kant zegt de koning met vooruitziende blik: stel je voor dat ze weggaan. Daar moet je toch ook niet aan denken. En ze worden aan het werk gezet. Notabene om net als ooit Jozef de voorraadsteden te bouwen. Want de noodzaak van bestaanszekerheid is er immers altijd en daar heb je ook mensen voor nodig.

Stel je voor dat onze nieuwe en aankomende Nederlanders zouden vertrekken. De paniek die hier losbreken zou.. Dat is de spagaat. Want we willen ze niet, maar hebben ze ook nodig: voor de zorg en de thuiszorg en de plantsoendienst, de kassen en de havens.. en liefst een beetje betaalbaar. Zo wilde farao ze vasthouden en kwijt tegelijk. En daarom is er toch ook de vraag aan de vroedvrouwen, onnavolgbaar, maar het gebeurt. De behoedsters van het leven nota bene. Om het maar meteen bij de geboorte aan te pakken en de jongetjes te doden en ze doen het niet. Want niet alleen zeggen ze zijn de Hebreeuwse vrouwen ons veel te snel af – die kinderen liggen er al voor je als vroedvrouw goed en wel gearriveerd bent (.....wat een humor!). Maar ook en meer dan dat hadden ze ontzag voor God en dat is iets anders - staat er in één zin - dan de farao van Egypte.

Naast de woorden als teveel, teveel, teveel, valt mij op hoe vaak "geboren worden" en "laten leven" daar staan. En wie geen naam krijgen in dit verhaal en wie wel. Farao niet, de vroedvrouwen wel. Misschien zijn het daarom ook uiteindelijk de meisjes die overleven.. het zwakke geslacht is zo zwak nog niet.

Het is in het evangelie dat Matteüs de geboorte van Jezus beschrijft tegen de achtergrond van deze zelfde wreedheid. Een wreedheid die zich - we weten het – telkens verplaatst van Egypte naar elders, naar nog weer elders. Alsof voortdurend de rollen omdraaien en volken over elkaar heen rollen. Terwijl ze elkaar altijd weer nodig hebben als het tij keert. Weggaan, in de bijbel is het de ene keer uit Egypte, de andere keer ernaartoe. Als in het bij het romeinse rijk ingelijfde land van Bethlehem een kind geboren wordt, waarvoor geen plaats is, vluchten Jozef en Maria (een soort nieuwe Jozef en Mirjam) , die volgens Matteüs ook uit een lang voorgeslacht stammen van Abraham, die ook al eens uittrok en David, die ook al eens koning was met het pasgeboren kind naar Egypte, als Herodes in Bethlehem alle jongetjes laat ombrengen, zoals ooit Farao in de Nijl en 3 magiërs uit het oosten net als de vroedvrouwen ooit een omweg kiezen om dit ene kind te redden.

In onze wereld waarin de rollen ook steeds draaien – Syrië, waar vroeger gevluchte Armeniërs terecht konden en joden lange tijd vreedzaam konden leven; hugenoten hierheen kwamen terwijl mensen van hier elders weer veiligheid zochten of geluk - in die wentelende wereld brengen deze verhalen niet zomaar een oplossing, maar maken ze wel ongemakkelijk. Wie zijn wij in alle herhaling van zetten? Gaan we voor de macht van de controle, of voor de weg van de vroedvrouwen en het leven? Wij die zélf in de spagaat terechtgekomen zijn van aan de ene kant niet kwijt willen en aan de andere kant angstig zijn voor wat komt, aan de ene kant humaan willen zijn en aan de andere kant voelen dat veranderingen ook in andere richtingen moeten worden gezocht.

Je zou er wel eens helemaal bovenuit willen kijken: hoe een wereld te veranderen, als het leven ons zo heilig is als in deze verhalen. Een antwoord dat zich natuurlijk niet alleen hier laat vinden, maar ook in wat elders gebeuren moet: betere verdeling van het nationaal product, grotere verdraagzaamheid en menselijke vrijheid in al die landen waar mensen vandaan komen . Gelukkig is de wereld altijd weer in verandering. En de vreemdeling maar inzetten zoals het ons uitkomt (nog éven een tijdelijke vergunning om ze nog éven te laten werken, om ze daarna weer terug te geven aan de illegaliteit om opnieuw te worden opgepakt om tenslotte alsnog te worden uitgezet, als dat al kan), die vreselijke cirkelgang is toch ook niet de weg. Zeker als we een humaan antwoord willen zoeken is het vinden van antwoorden verre van gemakkelijk. Er zijn opvallend velen die zelf de oorlog meemaakten en zich uit die ervaring inzetten voor de vreemdeling. Maar ook terechte zorgen en twijfel zijn er. En dan toch deze verhalen die zich keren tegen het onrecht in deze wereld. Wat leggen ze de vinger aan de kern! Er stond een andere koning op die Jozef niet gekend had, staat er. Volgens de rabbijnen een zin die het beste samengevat is in de vraag of er nog leven is na de dood. Of we bewaken willen of bewaren...

Ik zag de afbeelding van een kunstwerk op de Biënnale in Venetië. Van langs het Middellandse Zeestrand gevonden plastic teenslippers componeerde een kunstenaar met groot gevoel voor kleur een gestalte met grote engelvleugels. Velen raakten ontroerd bij het zien. Het niet weten of de dragers van deze slippers de tocht over zee hadden overleefd, dan wel de tocht die daarop volgde, bracht het thema van het “gaan” dichtbij. Stel je voor. Wie beschermt deze mensen bij hun weggaan uit de verschrikking uit al die landen die ooit geboortegrond zijn geweest, veilig en warm, zoals elk mens nodig heeft. mijn familie en ik kwamen na ons weggaan in vrijheid weer thuis. Maar wie beschermt hen die niet in vrijheid kunnen gaan, als wij dat niet zijn, want er is veel te doen. Maar voor zover we die macht niet hebben over hun en onze toekomst zou je bidden dat er zo'n god of beschermengel is met vleugels die gemaakt zijn uit wat mensen onderweg te dragen kregen of verloren. Soms is de herinnering aan wat mis ging later de weg om nieuwe mogelijkheden te zoeken en het leven te bewaren.

Juut Meijer
(juutmeijer@versatel.nl)

Gelezen: Exodus 1:1-16